

Dialogul juridic franco-român în era mondializării

Prof. univ. dr. Mircea Duțu

La sfârșit de mai și început de iunie, în Aula Academiei Române s-a desfășurat o nouă ediție, cea de-a XVI-a, a tradiționalelor Întâlniri juridice franco-române. Devenite după 1980 Zilele..., acestea au fost inițiate de Societatea de Legislație Comparată din Paris, în colaborare cu Institutul de Cercetări Juridice (ICJ) al Academiei Române și reprezintă cea mai lungă și mai fructuoasă formă de dialog, schimb de experiență și de idei între specialiștii în drept din cele două țări. Declanșate cu un an înainte de vizita istorică a generalului De Gaulle în România, din mai 1968, Zilele juridice... au îmbogățit tradiția multiseclară a colaborării franco-române în domeniul juridic și au contribuit la reluarea sa după cel de-al Doilea Război Mondial, în condițiile dificile ale „confruntării contrastante”, pregătind astfel relansarea cooperării în noile condiții post-1989.

În deschiderea sesiunii inaugurale care a avut loc la sediul Societății de legislație comparată din Paris, marți 25 aprilie 1967, președintele acesteia, Marc Ancel saluta „reluarea relațiilor științifice și amicale dintre juriștii din cele două țări, care le unesc de atâta vreme” și exprima speranța că prima întâlnire va fi urmată de multe altele; la rândul său, profesorul Traian Ionașcu, directorul de atunci al ICJ, reamintind că mai toți participanții la reuniune s-au format sub bagheta marilor personalități ale științei juridice franceze, sublinia nevoia continuării dialogului între specialiștii juriști din cele două țări, în folosul progresului științific și colaborării dintre cele două state, separate în acele timpuri de „cortina de fier” a confruntărilor politico-ideologice. Aprecierile și speranțele exprimate atunci s-au dovedit premonitorii, iar spiritul lor va guverna toate manifestările de acest gen care au urmat.

Într-adevăr, timp de 46 de ani, cu o întrerupere forțată de 9 ani, între 1983 și 1992, Întâlnirile au oferit un cadru propice fluxului de idei între juriștii români și cei francezi. Toate sectoarele profesiilor juridice – cadre didactice, cercetători științifici, avocați, magistrați, înalți funcționari etc. – au fost implicate astfel într-o fertilă abordare comparatistă a unor teme reprezentative de larg interes și maximă actualitate.

În acest context, a avut loc în același timp și un bogat dialog juridic și instituțional între asociațiile profesionale, academii, institute de cercetare,

universități, ministere ale justiției etc., care a permis mesajului științific să pătrundă și să se facă auzit în sferele administrative și politice pertinente. Personalitățile marcante ale vieții juridice din cele două țări care au participat la aceste Zile... și-au pus amprenta asupra lucrărilor și dezbaterilor aferente, aducând contribuții științifice importante, ceea ce a facilitat un schimb de idei reciproc avantajos. S-a stimulat astfel progresul științifico-juridic și legislativ și contribuit la consolidarea unei culturi juridice comune.

Reluate în 1992, din inițiativa Institutului de Cercetări Juridice, cu răspunsul afirmativ entuziast al Societății Franceze de Legislație Comparată, Zilele juridice franco-române și-au propus apoi noi obiective prioritare, legate de dezvoltarea juridică comună și concertată, în cadrul Uniunii Europene și în condițiile mondializării multidimensionale, inclusiv în domeniul dreptului.

Acum, la un nou moment istoric, se pune astfel, în mod logic și legitim întrebarea: care este rolul și care sunt mizele dialogului juridic bilateral în ineditele conjuncturi de manifestare a fenomenului juridic?

Globalizarea dreptului are și presupune efecte multiple. Aceasta poate evoca perspectiva unui drept comun întregii planete, dar care nu va fi dreptul internațional – conceput, în manieră tradițională, ca dreptul raporturilor între state sau, din perspectivă modernă, ca dreptul societății internaționale – ci ca un drept uniform care, cel puțin pentru unele domenii determinate, să impună aceleași soluții pentru toate ordinele juridice naționale. Apoi, și poate cel mai important pentru problematica noastră, avem în vedere circulația sistemelor de drept la nivel mondial, în raport cu ceea ce poartă denumirea anglofonă de „globalizare” sau, la nivel mai general, mondializare. Juriștii contemporani sunt din ce în ce mai frapați de viteza cu care normele juridice, hotărârile judiciare sau ideile doctrinei de specialitate, avându-și originea într-o parte a lumii, sunt, astăzi, cunoscute în celălalt capăt al planetei și sunt susceptibile de a influența transformările sistemelor naționale de drept. La această accelerare a comunicațiilor între juriști și a împrumuturilor din alte ordini juridice se adaugă emergența a ceea ce unii numesc „dreptul global”, cristalizat în jurul *lex mercatoria* și a regulilor instituite de marile societăți multinaționale sub forma unor coduri de conduită, sau de arbitrii internaționali, prin influența jurisprudenței lor.

Un asemenea progres în direcția unui drept uniform, cel puțin în unele domenii, în care predomină interacțiunea între sistemele naționale de drept, marchează specificul național și dialogul între culturile juridice. Toate acestea constituie premisele de la care începe și pe care le are în vedere acest dialog, clădind o sinteză a diferitelor tradiții istorice. Astfel, armonizarea este considerată a fi „mai acceptabilă sub aspect politic, atunci când

divergențele sunt puternice, deoarece se mulțumește cu o apropiere a sistemelor, fără a suprima diferențele” (M. Delmas-Marty). Ea permite adoptarea unei concepții tolerante și pluraliste a dreptului. Între timp, dreptul comun nu-și poate denigra natura sa de „drept al drepturilor”, întrucât nu se pot „armoniza sisteme diferite fără a avea ca punct de referință un ansamblu coerent care să constituie un sistem de drept european sau mondial”. Totuși, chiar dacă acest „drept al drepturilor” se întemeiază pe dialog și pe respectarea diferențelor, se poate ajunge ca pozițiile să rămâne ireconciliabile. Potrivit prof. Delmas-Marty, în această privință putem recurge la susținerile lui John Rawls pentru a aprecia că, cel puțin, putem cădea de acord în privința unor „dezacorduri rezonabile”

Ne punem, astfel, întrebarea dacă acest cadru de dezbatere permite degajarea unui drept comun. A pretinde formarea unui drept comun nu reprezintă degajarea unor reguli prin conjugarea unor acorduri de voință omogene, ci prin confruntarea și schimbul între voințe eterogene, datorate condiționării lor culturale. Aporia sau provocarea o reprezintă căutarea identității în diferență. Instaurarea unui drept al speciei umane implică aderarea la o rețea solidă de valori umaniste. În plus, se impune aderarea la o stare psihologică, care să determine o anumită atitudine morală; toleranța și căutarea schimburilor interculturale. În ultimă instanță, dreptul comun depinde de voința tuturor de a se integra într-o Comunitate.

Inițiate în perioada „războiului rece”, traversând tranziția și unificarea unional-europeană, *Zilele juridice franco-române* își asumă, acum, provocările și riscurile efectelor mondializării. Dialogul fertil, schimbul de experiență și voința de cooperare rămân, în continuare, „cheia” prin care vor fi depășite impasurile și vor fi găsite soluții acceptabile.

Tema adoptată, **Patrimoniul**, ilustrează această deschidere spre universalitate în continuarea tradițiilor comune. Conceptul juridic de patrimoniu este binecunoscut privațiștilor, care în consideră unul dintre fundamentele dreptului bunurilor. Urmaș al *patrimonium*-ului din dreptul roman, noțiunea de patrimoniu – rămasă pentru mult timp în afara dreptului datorită lipsei sale de precizie - a fost conceptualizată în Germania și Franța la finele secolului XIX și s-a impus, apoi, ca un concept juridic fundamental al dreptului privat. A pătruns, treptat, cu particularități și cu o semnificație mai mult sau mai puțin figurativă și în alte ramuri ale dreptului. În acest mod a luat naștere conceptul de *patrimoniu comun* și a evoluat până la cel de *patrimoniu comun al umanității*, *patrimoniul natural și cultural*, care se manifestă, astăzi, ca vectori ai globalizării dreptului.

Științele juridice sunt adesea prezentate, în mod reduționist și inadecvat, ca un ansamblu de reguli tehnice, iar obiectul și rezultatul

cercetării științifice în domeniu apar în special ca o descriere ordonată a dreptului în vigoare. Cercetătorul este, cel mai adesea, identificat și prezentat ca un tehnician, dotat cu cunoașterea precisă a regulilor și a reglementărilor aferente unei sau unor ramuri ale dreptului, fără a acorda atenție mizelor aferente poziției dreptului în cadrul celorlalte științe sociale. Determinările sale economice, politice și sociale sunt aproape ignorate în totalitate. Tehnică, știință, sau arta interpretării? Nu în ultimul rând, rămâne un aspect care devine prioritar în contextul integrării europene și al afirmării mondializării, respectiv cel al dreptului ca fapt cultural, și cultura juridică ca parte integrantă a culturii și a identității naționale. Într-adevăr, ca ansamblu de practici și determinări sociale, religioase, istorice și lingvistice care contribuie la apariția unui sistem de drept, cultura juridică rămâne liantul între tradiție și contemporaneitate, baza permanentă a dialogului între națiuni în acest domeniu și afirmarea caracterului excepțional al specificității juridice, de unitate în diversitate.

Poate că dincolo de aprecierile și considerațiile asupra temei dezbătute concluzia cea mai importantă a reuniunii din Aula Academiei Române rămâne aceea că dialogul între cele două culturi europene majore constituie miza definitorie a Zilelor juridice franco-române.